

JAVNO

USAID | **KOSOVO**
OD AMERIČKOG NARODA

USAID KOSOVO

STRATEGIJA SARADNJE ZA RAZVOJ ZEMLJE (SSRZ)

13. MAJ 2020 – 13. MAJ 2025. GODINE

ODOBRENO ZA JAVNU OBAVEŠTENJE

SKRAĆENICE

OCD	Organizacija civilnog društva
SSRZ	Strategija saradnje za razvoj zemlje
SUP	Saradnja, učenje i prilagodavanje
SUUPS	Služba za upravljanje i ublažavanje posledica sukoba (USAID)
DFC	Razvojno finansijska korporacija
DU	Demokratija i upravljanje
D4D	Demokratija za razvoj
DOS	Stejt department
DOJ	Odeljenje pravde
RC	Razvojni cilj
DMP	Domaća mobilizacija prihoda
POPU	Pogodno okruženje za privatna ulaganja
EU	Evropska unija
EULEX	Misija Evropske unije za vladavinu prava
RS	Referentska služba
FFT	Funkcionišuća finansijska tržišta
DSI	Direktne strane investicije
UŽRS	Učešće žena u radnoj snazi
FTO	Fiskalna transparentnost i odgovornost
BDP	Bruto domaći proizvod
VK	Vlada Kosova
VS	Vlada Srbije
IKT	Informaciona i komunikaciona tehnologija
MMF	Međunarodni monetarni fond
INL	Biro za međunarodne poslove narkotika i sprovođenja zakona (DOS)
PR	Posredni rezultat
KAS	Kosovska agencija za statistiku
SSK	Sudski savet Kosova
KOSTT	Operater transmisije, sistema i tržišta električne energije na Kosovu
APP	Agencija za pravnu pomoć
ZNSP	Zemlje sa nisko srednjim prihodom
LGBTI	Lezbijke, gejevi, biseksualci, transrodne i interseksualne osobe
MCC	Millennium Challenge Corporation
MiE	Monitoring i evaluacija
MONTI	Ministarstvo obrazovanja nauke, tehnologije i inovacija (VK)
MLUU	Ministarstvo lokalne uprave i uprave (VK)
MFT	Ministarstvo finansija i transfera (VK)
MP	Ministarstvo pravde (VK)
NVO	Nevladina organizacija
PAS	Sektor za odnose s javnošću (DOS)

JFU	Javno finansijsko upravljanje
RCO	Regionalna služba za ugovaranje poslova (USAID)
OR	Okvir rezultata (USAID)
VP	Vladavina prava
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (EU)
PotPR	Potposredni rezultat (USAID)
TIKA	Turska agencija za saradnju i koordinaciju
TLP	Program transformacionog liderstva
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNMIK	Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu
USCIRF	Komisija Sjedinjenih Američkih Država za versku slobodu
VSAD	Vlada Sjedinjenih Američkih Država
USPSC	Kooperant SAD za lične usluge
USPSC-RH	Kooperant SAD za lične usluge – Rezidentno zapošljavanje
GRNŽ	Globalni razvoj i napredak žena
SB	Svetska banka
SEF	Svetski ekonomski forum
PPS	Projekat za pravdu u svetu

SADRŽAJ

- I. PREGLED IZVEŠTAJA**
 - a. Ciljevi SSRZ
 - b. Posvećenost i kapacitet
 - c. Strateški izbori
 - d. Okvir rezultata

- II. KONTEKST ZEMLJE**
 - a. Istaknuti činioci
 - b. Vizija partnera za zemlju
 - c. Ključne stavke mape puta za zemlju
 - d. Plan tranzicije

- III. STRATEŠKI PRISTUP**
 - a. Odnos Vlade SAD sa Vladom Kosova
 - b. Upotreba resursa Kosova
 - c. Angažovanje privatnog sektora
 - d. Uloga civilnog društva i građana
 - e. Napori drugih aktera VSAD

- IV. OPIS OKVIRA REZULTATA**
 - a. Izjava o cilju i opis
 - b. Izjava o rezultatima razvojnog cilja i opis
 - c. Izjava o posrednim rezultatima i opis

- V. MONITORING, EVALUACIJA I UČENJE**

- VI. ANEKSI**

I. PREGLED IZVEŠTAJA

Opšti cilj SSRZ: Cilj USAID-a na Kosovu za Strategiju saradnje za razvoj zemlje 2020-2025 (SSRZ) je da „**Kosovo ostvari svoju demokratsku i demografsku dividendu kroz sopstvena rešenja**“. Da bi postigao ovaj cilj, USAID će pokušati da poveća odgovornost vlade i nastojati da iskoristi nove demokratske i ekonomske prilike. Uspeh u ovim dvema oblastima popločaće put za napredak Kosova na njegovom putu do samooslanjanja.

USAID na Kosovu će pomoći Vladi Kosova (VK) da se nadoveže na svoja značajna dostignuća u formulisanoj politici i podupreti njegovu posvećenost primeni politike. USAID na Kosovu će nastojati da ojača posvećenost i kapacitet VK na različitim nivoima za delotvorno i efikasno predviđanje, planiranje, ublažavanje i reagovanje na demokratske, ekonomske i socijalne potrebe, a da bi se stalo na put korupciji, nezaposlenosti i slaboj posvećenosti odgovornosti i reakciji.

USAID na Kosovu će raditi sa partnerima i civilnim društvom na stvaranju prilika za glasove u kosovskom društvu koji se manje čuju, posebno za mlade, žene i manjinske grupe, da bi usmerili svoju budućnost. Misija namerava da se strateški angažuje sa privatnim sektorom na ispitivanju kreativnih rešenja i tržišnih pristupa. Oslobođanje snage privatnog sektora pomoći će oko suočavanja sa sve većim demografskim i političkim pritiscima.

Posvećenost i kapacitet: Iako mape puta za Fiskalnu godinu (FG) 2019. i FG 2020.¹ nemaju određenu metriku za Kosovo, pokazuju da je Kosovo čvrsto pozicionirano među zemljama sa niskom srednjim prihodom, ali u poređenju sa svojim regionalnim pandanima, Kosovo zaostaje ne svom putu do samooslanjanja. Uprkos njegovom solidnom ekonomskom rastu, značajnom širenju infrastrukture i unapređenju poslovnog okruženja, Kosovo je i dalje loše ocenjeno u poređenju sa regionom. Najzabrinjavajući podaspekti samooslanjanja u okviru posvećenosti i kapaciteta ukazuju na loš učinak u pogledu *otvorenog i odgovornog upravljanja, inkluzivnog razvoja i vladinog kapaciteta*.

Dodatno istraživanje sa aspekta **Posvećenosti** prenosi da se iako je poslovno okruženje prilično jako, zemlja i dalje suočava sa velikim nedostacima po pitanju *liberalne demokratije, otvorene uprave i ekonomskog rodnog jaza*.² Kosovo trpi zbog slabe političke volje da se suzbiju korupcija i nepotizam, kao i neodgovarajuće reakcije vlade. Logično, potreban je veći građanski nadzor i građanski angažman za dalje jačanje kosovske demokratije. Još jedna velika zabrinutost jeste stopa učešća žena od – najviše – 30 odsto u radnoj snazi, što zemlji uskraćuje značajan ljudski kapital i talenat za jačanje ekonomije.

¹ Mapa puta za zemlju Kosovo za FG 2020. <https://selfreliance.usaid.gov/country/kosovo>

² Mapa puta za Kosovo nema metriku o *otvorenoj upravi i ekonomskom rodnom jazu* sa aspekta posvećenosti, no, Misija je uspela da taj jaz u podacima nadomesti obimnim istraživanjem i podacima iz nezavisnih izvora te studija koje su citirane u nastavku strategije.

Na strani **Kapaciteta** iz Mape puta prednosti Kosova uglavnom su kod *građanskog kapaciteta* i *kapaciteta civilnog društva*. Konkretno prednosti obuhvataju delotvorno civilno društvo, zapanjujuće nivoe povezanosti preko interneta³ i visoku stopu zdravlja deteta. Sa negativne strane, zemlja ima izazove u pogledu *kapaciteta vlade* i *kapaciteta ekonomije*. Kapacitet kosovske vlade da sprovodi politiku i pruža kvalitetne usluge građanima ostaje loš. Kosovo trpi i zbog ograničene diversifikacije izvoza⁴ i jednog od najnižih BDP po glavi stanovnika u regionu. Unapređenje opštinskih i nacionalnih usluga, smanjenje jaza u pogledu veština između radne snage i privatnog sektora, i povećanje sposobnosti privatnog sektora da izvozi proizvode visoke vrednosti, uveliko će pomoći da se ojača kapacitet Kosova.

Strateški izbori: USAID na Kosovu će angažovati VK privatni sektor, civilno društvo, donatore i druge zajednice, u oblastima koje imaju najveći potencijal za stvaranje dugoročnog samooslanjanja.⁵

Novom strategijom će se *redefinisati odnos USAID-a sa kosovskom vladom* i građanima. Dok je ranije Misija tesno saradivala sa kosovskim institucijama i partnerima na ostvarivanju razvojnih rezultata kroz formulaciju politike novi pristup se usredsređuje na primenu politike. Nova SSRZ će se usredsrediti na podaspekte *liberalne demokratije, otvorene uprave, delotvornosti vlade, jednakosti društvene grupe i delotvornosti civilnog društva i medija*, sa promenom u pristupu radi obezbeđivanja većeg lokalnog vlasništva. Nova strategija će konsolidovati napredak ostvaren u oblasti institucionalnog kapaciteta do sada i nastojati da obezbedi posvećenost Kosova primeni već postojećeg pravno regulatornog okvira, radeći sa civilnim društvom, privatnim sektorom i mladima na promovisanju veće potražnje za dobrim upravljanjem.

Novom strategijom se više namerno uzimaju u obzir mogućnost da *Kosovo finansira svoj razvoj*. USAID na Kosovu će neposredno raditi sa VK da bi pomogao oko mobilisanja dovoljnog nivoa javnog prihoda za bolje rešavanje njenih razvojnih potreba, obezbeđujući istovremeno da se javna sredstva troše na odgovoran i delotvoran način. Misija planira i da pomogne oko stvaranja uslova u kojima privatni sektor može da delotvorno funkcioniše. Prema tome, programi USAID-a na Kosovu će pomoći da se ojačaju domaća mobilizacija prihoda (DMP), javno finansijsko upravljanje (JFU), fiskalna transparentnost i odgovornost (FTO) i pogodno okruženje za privatna ulaganja (POPU). Misija ceni da okruženje na Kosovu još uvek nije zrelo za funkcionišuća finansijska

³Domaćinstva sa pristupom internetu u Evropi. Kosovo pokazuje prosek iznad evropskog sa 93 % https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Enlargement_countries_-_information_and_communication_technology_statistics

⁴ Iako Mapa puta za Kosovo ne sadrži metriku o *sofisticiranju izvoza*, Misija daje podatke iz drugih izvora u strategiji o diversifikaciji izvoza na Kosovu.

⁵ Pandemija virusa COVID-19 predstavlja izazov bez presedana u pogledu socio-ekonomskih posledica. Kada bude postojala šira baza dokaza o neposrednom uticaju pandemije virusa COVID-19 na ekonomiju i društveno političke strukture na Kosovu Misija će, po potrebi, preispitati svoje pretpostavke, rizike i detaljne pristupe tokom faze osmišljavanja projekta. Misija je uverena da će se njenim strateškim pristupom ojačati otpornost kosovskih političkih, društvenih i ekonomskih struktura. Institucionalna odgovornost, demokratske i ekonomske prilike za sve građane, mlade, civilno društvo i angažman privatnog sektora ostaju glavna načela Misije za pomoć Kosovu da ostvari napredak na svom putu ka samooslanjanju.

tržišta (FFT). Međutim, novom strategijom će se pomoći oko stvaranja okruženja u kom funkcionišuća finansijska tržišta mogu da prosperiraju ubuduće, stvarajući pouzdano finansijsko tržište sposobno da eliminiše neizvesnost za investitore. Odvojeno, potrebni su različiti izvori i pristupi za finansiranje razvoja da bi se nastavilo na putu samooslanjanja, pa će USAID na Kosovu tražiti prilike da iskoristi resurse van Vlade SAD u svim svojim aktivnostima.

Da bi se u najvećoj meri povećao uticaj rada USAID-a, Misija će koristiti svoj prosek od 160 javnih događaja godišnje, kao i svoj kredibilitet da osmisli jasnu, stratešku i moćnu poruku koja pojačava strateški pristup iz ove SSRZ. *Strateška komunikacija* je obavezujući deo mnogih elemenata SSRZ, jer Misija priznaje značaj njenog uticaja kroz komunikaciju.

Još jedna inicijativa koja je presudna za uspešnu primenu nove strategije je *Platforma za delotvorno uspostavljanje partnerstava i nabavku*. Misija je proba za Novu inicijativu za partnerstvo (NIP)⁶ i kontinuirano ispituje mogućnosti da diversifikuje svoju bazu aktera.

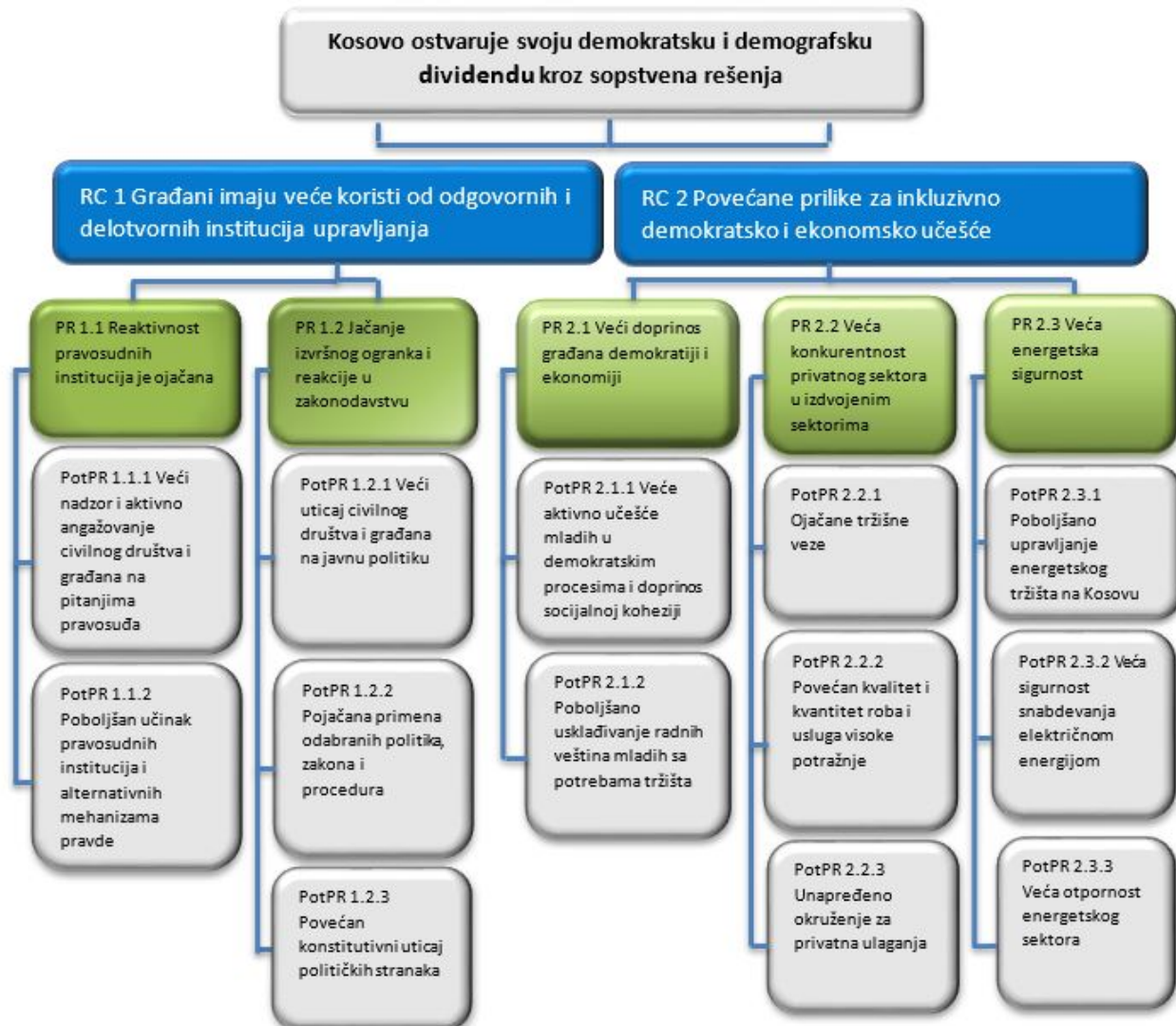
Nova strategija je u skladu sa Nacionalnom bezbednosnom strategijom VSAD (NSS), Zajedničkim strateškim planom između države i USAID-a i kosovskom Integrisanom strategijom za zemlju (ISZ) tako što promoviše pravdu, mir i prosperitet. Ciljevi Misije za građanstvo na Kosovu koje ima veće koristi od odgovornih i delotvornih institucija upravljanja, kao i od većih prilika za inkluzivno demokratsko i ekonomsko učešće, u skladu su sa prioritetima VSAD.

Komisija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodnu versku slobodu (USCIRF) nije utvrdila postojanje nijednog rizika ili pretnje po versku slobodu na Kosovu; Kosovo nije uvršteno u Nivo 1 ili Nivo 2 zemlje, prema Izveštaju USCIRF-a za 2019. godinu.⁷ Međutim, pošto su veroispovest i etnička pripadnost na Kosovu često uzajamno povezane, Misija ostaje svesna mogućeg uticaja i uloge verskih zajednica u međuetničkoj saradnji.⁸

⁶ Nova inicijativa za partnerstvo <https://www.usaid.gov/npi>

⁷ <https://www.uscirf.gov/reports-briefs/annual-report/2019-annual-report>

⁸ <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/KOSOVO-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf>

II. KONTEKST ZEMLJE

Od prethodne strategije (2014-2018), Kosovo je nastavilo da se kreće napred u smislu izgradnje institucija, ekonomskih trendova i građanskog učešća. Međutim, napredak

nije bio jednak, a mnogi uslovi i dalje su problematični. Činioci navedeni u nastavku poslužili su USAID-u na Kosovu da napravi izbore za novu strategiju:

Novo uspostavljeni pravni okvir: U većem delu dvadesetog veka, Kosovo je bilo deo komunističke Jugoslavije – sa nedovoljno razvijenim institucijama upravljanja i ekonomijom vođenom komandom. Kada je Kosovo 1999. god. stavljeno pod privremenu upravu Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), suočilo se sa mnogim izazovima, uključujući i ograničeno iskustvo u pogledu samostalne vlasti, niskog stepena privrednog razvoja i stanovništva te infrastrukture teško oštećene sa više godina ratovanja, opresije i etničkih neprijateljstava. Kosovo je proglasilo svoju nezavisnost 2008. god. Iako je tokom poslednje decenije zemlja ostvarila značajan napredak u pogledu izgradnje državnih institucija, njen sistem upravljanja i pravni sistem još je u začetku. Kosovo je uspostavilo u potpunosti samostalan pravni sistem sa sudovima i tužilaštvima u kojima rade meštani po prvi put 2019. god.

Demografija: Kosovo je najmlađa zemlja u Evropi sa 1,8 miliona stanovnika. Prosečna starost je 26 godina, a 38 odsto stanovništva čine mladi od 20 godina.⁹ Ako bi se demokratske i ekonomske prilike povećale, mladi bi predstavljali resurs za napredak Kosova. Mlada, dobro obučena radna snaga mogla bi da bude komparativna prednost za jačanje demokratskih sistema i povećanje produktivnosti. Ako ne, dolazeći veliki broj mladih izvršiće pritisak na postojeću infrastrukturu, obrazovanje, ekonomiju, javne usluge i političku stabilnost. Ovaj resurs mora da se iskoristi sada pošto su stope plodnosti i mortaliteta kod dece već dostigli nivoe posle tranzicije, a odnos zavisnosti će opasti. Kao što se vidi u većem delu Evrope, stanovništvo Kosova će zabeležiti promenu u starosnoj strukturi sa veoma mlade na stariju demografiju. Otvorena mogućnost koju Kosovo ima da iskoristi svoju demografsku dividendu je kratkotrajna.

Razočarenje kod mladih predstavlja veliki izazov na Kosovu. Mladi su opterećeni jer su pomireni sa sudbinom i rasprostranjenom percepcijom o korumpiranosti vlade. Psihološki ožiljci od relativno skorihi sukoba postoje svugde, čak iako je pejzaž preobražen svetlucavom infrastrukturom. Kosovo je i dalje jedina zemlja u Evropi bez vizne liberalizacije sa Evropskom unijom (EU), zbog čega se građani Kosova suočavaju sa velikim preprekama oko putovanja, a postoje i ozbiljne implikacije po trgovinu i visoko obrazovanje.¹⁰ Trenutna situacija predstavlja poslednju najbolju šansu za Kosovo da se njegovi mladi angažuju, utiču i postanu katalizator za bolje upravljanje i prosperitet za Kosovo.

Iako je Kosovo imalo žene na ključnim položajima, žene sa Kosova iz različitih političkih stranaka i dalje se ograničeno mogu naći okupljene kao kritična masa da bi se angažovale oko opštih stvari ili zauzele definitivan stav oko politike. Prema anketi koju

⁹ Svetska banka: Sistematsko ispitivanje u zemlji <http://documents.worldbank.org/curated/en/282091494340650708/Kosovo-Systematic-Country-Diagnostic>

¹⁰ Prema Henlijevom indeksu pasoša, Kosovo je na 99. od 107 mesta za putovanje bez vize <https://www.henleypassportindex.com/passport>

je sprovela organizacija Demokratija za razvoj (D4D), 65 odsto žena na Kosovu nije pokušalo da se uključi u proces donošenja odluka i ne veruje da bi moglo da ostvari uticaj.¹¹ Pored toga, istraživanje pokazuje da nijedna zemlja u Evropi nema manji udeo žena u formalnom tržištu rada od Kosova. Prema podacima Svetske banke (SB), „sa oko 18 odsto, Kosovo se suočava sa jednom od najnižih stopa učešća žena u radnoj snazi u svetu – znatno ispod drugih zemalja Zapadnog Balkana“.¹²

Iako etnički sastav Kosova raznolik, kosovsko albanska zajednica čini preko 90 odsto stanovništva, dok kosovski Srbi čine oko 7 odsto¹³ stanovništva.¹⁴ Iako kosovsko albanske i kosovsko srpske političke elite sarađuju oko formalnog upravljanja državom i dele resurse na centralnom i lokalnom nivou, obični građani iz dveju glavnih zajednica žive u odvojenim svetovima sa minimalnim kontaktom i komunikacijom. Prema navodima Međunarodne grupe za prava manjina, ostatak manjina na Kosovu koje nisu Srbi, poput Roma, Aškalijski i Egipćana, zaglubljen je u siromaštvo, nema fizičku bezbednost i slobodu kretanja. „U svom improvizovanom naselju, nemaju pristup obrazovanju i javnim uslugama, uključujući zdravstvenu zaštitu, pravdu i zaposlenje.“¹⁵

Privatni sektor u začetku: Neodgovarajući učinak institucija upravljanja predstavlja prepreku po ekonomski rast. Ekonomija Kosova se i dalje uveliko zasniva na potrošnji, sa doznakama koje čine oko 16 odsto njegovog BDP.¹⁶

Firme su male i nemaju ekspertizu za pronalazak i izvoz na strana tržišta. Naduvan javni sektor sa visokim zaradama i doznakama radna mesta u privatnom sektoru čini manje poželjnim. Loša atmosfera za ulaganja, nedovoljno i nepouzdanu snabdevanje električnom energijom, političko favorizovanje i neodgovarajuće sposobna radna snaga ometaju ulaganja i narušavaju razvoj konkurentnog privatnog sektora. Prema *Analizi političke ekonomije na Kosovu, 2017. godine*, sve veća ozlojeđenost mladih ogleđa se sama po sebi u tome što mladi napuštaju zemlju misleći da ih drugde čekaju bolje prilike. Kosovo je i dalje treća najsiromašnija zemlja u Evropi sa BDP po glavi stanovnika koji iznosi otprilike 11 odsto proseka EU.¹⁷

¹¹ Demokratija za razvoj (D4D), Inkluzija žena i mladih u donošenje odluka i upravljanje na lokalnom nivou. https://d4d-ks.org/wp-content/uploads/2019/09/D4D_PI_19_ENG_FINAL_web.pdf

¹² Svetska banka: Promovisanje zapošljavanja žena na Kosovu.

<https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/brief/promoting-women-employment-in-kosovo> Bez obzira na to, USAID na Kosovu razmatra MCC-ovu anketu o učešću žena u radnoj snazi, a koja uzima u obzir i učešće žena u radnoj snazi van formalne ekonomije, gde se vidi neznatno veće učešće žena u radnoj snazi, do 25 %.

¹³ Analiza političke ekonomije na Kosovu, 2017. god.

¹⁴ Etnički sastav prema knjizi činjenica CIA: Albanci 92 %, Bošnjaci 1,6 %, Srbi 1,5 %, Turci 1,1 %, ostali (obuhvata i Rome) 1,1 %. Ove procene možda predstavljaju Srbe, Rome i neke druge etničke manjine u manjem broju jer se zasnivaju na nacionalnom popisu stanovništva na Kosovu iz 2011. godine, koji nije obuhvatio sever Kosova (region uveliko nastanjen Srbima) i delimično su ga bojkotovale zajednice Srba i Roma na jugu Kosova.

¹⁵ <https://minorityrights.org/minorities/roma-9/>

¹⁶ Svetska banka, Doznake, Kosovo: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS?locations=XK>

¹⁷ Svetska banka, BDP po glavi stanovnika: <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview>

Regionalna stabilnost i pristupanje EU: Poslednja stagnacija u međunarodnom priznavanju Kosova kao suverene i nezavisne države dovela je do pogoršanja mnogih izazova sa kojima se Kosovo suočava.

Pet zemalja članica EU i dalje ne priznaje Kosovo. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji je Kosovo potpisalo sa EU kao preduslov za pridruživanje EU sadrži određene izazovne političke i ekonomske reforme koje treba postići.

Ovi faktori negativno utiču na direktne strane investicije (DSI), izvoz Kosova, slobodu putovanja, njegovo pristupanje drugim međunarodnim organizacijama itd.

Vizija partnera za zemlju: Prema poslednjem *Indeksu percepcije o korupciji* organizacije Transparency International, Kosovo se suočava sa promenom parlamentarne vlasti koja bi mogla da ponudi priliku za otklanjanje nedostataka prethodne administracije i davanje prioriteta radu na suzbijanju korupcije.¹⁸ Po prvi put je predsednik kosovske skupštine žena, jednu trećinu poslanika čine žene, a pet od 15 ministarstava u VK predvode žene.

Prioriteti koje je VK naglasila u Srednjoročnom okviru troškova 2019-2021. i u svojoj Nacionalnoj razvojnoj strategiji (NRS) u skladu su sa ciljevima USAID-a: konkurentna privreda, transparentno upravljanje, energetska sigurnost, bolje veze između prosvetnog sistema i tržišta rada za stvaranje radnih mesta, i smanjenje ekonomskog rodnog jaza. Postoje brojne inicijative u kojima će USAID na Kosovu imati priliku da traži posvećenost VK odgovornosti i reakciji. Ove obećavajuće promene imaju potencijal da poguraju Kosovo ka nezabeleženoj transformaciji.

USAID ostaje dokazani partner u uspehu Kosova. USAID je preuzeo inicijativu da podrži Kosovo kada je imalo najhitniju potrebu za pomoći kao novo osnovana nezavisna nacija. Tokom godina, USAID je ostao dosledan u svojoj podršci, dvostruko smanjujući napore koje je ulagao u rešavanje hitnih izazova i povlačeći se kako je Kosovo sve više preuzimalo inicijativu da ostvari napredak na svom putu ka samooslanjanju. Nema sumnje da su ti napori doneli korist. Kosovo ostaje jedan od najglasnijih podržavalaca Amerike i čvrst saveznik.

Mapa puta za zemlju: Kosovo nema određenu univerzalnu metriku u mapama puta za FG 2019. i FG 2020.¹⁹ Međutim, dopunski podaci iz drugih izvora pokazuju pogodan opšti kapacitet u pogledu globalnih nivoa i prosečnih nivoa posvećenosti.

Iako Mapa puta pokazuje da je Kosovo iznad proseka kod većine metrika među zemljama sa niskom srednjim prihodom (ZNSP), Kosovo zaostaje na svom putu ka samooslanjanju u poređenju sa svojim regionalnim pandanima. Oblasti koje daju povod za zabrinutost su *otvoreno i odgovorno upravljanje*, *inkluzivni razvoj* i *kapacitet uprave*. Iako Mapa puta nema dva rezultata metrike u sklopu *kapaciteta ekonomije*, Misija je

¹⁸ https://www.transparency.org/news/feature/cpi_2019_global_highlights

¹⁹ Mapa puta za zemlju Kosovo za FG 2020. <https://selfreliance.usaid.gov/country/kosovo>

uverena da treba bliže sagledati tu metriku: BDP po glavi stanovnika i sofisticirane izvoza.

U sklopu posvećenosti, podaci ukazuju na to da iako je ostvaren veliki napredak po pitanju zakona i formulacije politike na Kosovu, vladini postupci i društvene norme još uvek ne pokazuju spremnost za doslednu primenu zakona i politike, što stvara prepreku na putu ka samooslanjanju.

Otvoreno i odgovorno upravljanje: Najvažniji preduslov za napredak u pogledu samooslanjanja je veća odgovornost i vlada koja reaguje na potrebe građana. Korupcija, zarobljavanje države i uticajni krugovi doveli su do zloupotrebe domaćih resursa, a istaknuti ekonomski i politički interesi doveli su do zatvorenih prometa koji sa druge strane zarobljavaju potencijal za budući razvoj Kosova.

Paralelno realnosti na terenu, Mapa puta pokazuje da *liberalna demokratija* beleži jednu od najnižih ocena u Mapi puta za Kosovo. Gledajući na drugu metriku iz varijeteta demokratije, Kosovo najviše problema ima u pogledu Indeksa liberalne demokratije i Indeksa participatorne demokratije, gde je na regionalnom nivou beleži ocenu 37/45.²⁰

Otvorena uprava: Alternativni podaci pokazuju da je Kosovo uspešno uvelo reforme transparentnosti u nekoliko sektora, kao što je javna nabavka, zahvaljujući spremnosti vladinih partnera, aktivnih organizacija civilnog društva (OCD), medija i podršci USAID-a. Iako je ovo pozitivan trend u pogledu transparentnosti, ostaje puno toga da se uradi da bi kosovska uprava postala istinski odgovorna i na centralnom i na opštinskom nivou.

Jednakost društvene grupe: Kosovo je ispod proseka ZNSP po pitanju jednake zaštite građanskih sloboda među etničkim, verskim, rasnim, regionalnim grupama itd. Slične zaključke potkrepljuju i podaci organizacije Freedom House,²¹ u kojima se primećuje razlika između zakona i realnosti na terenu. Prema pokazateljima varijeteta demokratije u vezi sa političkom inkluzijom, naime da li postoji jednaka zaštita, pristup političkoj vlasti i podela resursa prema vrstama građana, Kosovo zauzima nepovoljno 120. mesto ili manje globalno, ispod proseka za Balkan.²² Štaviše, prema Izveštaju Svetske banke, percepcija o opštoj prihvaćenosti LGBTI osoba najgora je na Kosovu u poređenju sa drugim zemljama Jugoistočne Evrope.²³

Iako u Mapi puta ne postoji metrika *ekonomskog rodnog jaza*, drugi izvori pokazuju zabrinjavajuće podatke. U skorijoj Anketi korporacije Millennium Challenge Corporation (MCC) o radnoj snazi i iskorišćenosti vremena navodi se sledeće: „Iako mladi predstavljaju važnu ekonomsku prednost, sa stopom zaposlenosti od svega 27,7 odsto,

²⁰ Statistika IDEA po zemljama, sekundarna metrika: <https://idea.usaid.gov/cd/kosovo/democracy-human-rights-and-governance/good-governance>

²¹ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/kosovo>

²² https://www.v-dem.net/media/filer_public/3f/19/3f19efc9-e25f-4356-b159-b5c0ec894115/v-dem_democracy_report_2018.pdf

²³ <http://documents.worldbank.org/curated/en/123651538514203449/pdf/130420-REPLACEMENT-PUBLIC-FINAL-WEB-Life-on-the-Margins-Survey-Results-of-the-Experiences-of-LGBTI-People-in-Southeastern-Europe.pdf> (stranica 3).

njihov potencija je nedovoljno iskorišćen. Ovo je posebno slučaj sa mladim ženama, pošto je samo jedna od šest zaposlena.“²⁴ Iako se gube, određeni ostaci običajnog prava i dalje utiču na rodnu ravnopravnost²⁵ i žene dovode u nepovoljan položaj kada govorimo o pristupu i kontroli nad finansijskim resursima. Jedno od ovih običajnih prava odnosi se na imovinska i ostavinska prava žena. Prema *Izveštaju o slobodi u svetu 2019.* organizacije Freedom House, „iako je zakonom predviđeno da se zaostavština deli jednako između muških i ženskih naslednika, čvrsti patrijarhalni stavovi stvaraju pritisak ženama da se odreknu svojih prava u korist muških članova porodice“.²⁶

Kapacitet uprave i kapacitet ekonomije: USAID na Kosovu kombinuje ključne pokazatelje iz oba podaspekta kao uvid u napredak Kosova ka samooslanjanju: *Efikasnost uprave, BDP po glavi stanovnika i sofisticiranje izvoza.* Značajan ekonomski rast na Kosovu mora se sagledati kroz objektiv upravljanja. Prema pokazatelju delotvornosti uprave Svetske banke (SB), Kosovo se nalazi na začelju među zemljama Balkana i nije pokazalo značajniji napredak otkada je SB počela da ga prati 2006. god.²⁷ Politički pritisak negativno utiče na kvalitet javnih usluga, javnu službu, formulaciju politike i primenu. Unapređenje nacionalnih i opštinskih usluga, uz istovremeno očuvanje aktivne građanske potražnje, ojačaće začeti društveni ugovor.

Prema Izveštaju Kosovske agencije za statistiku (KAS) o spoljašnjoj trgovini od januara 2019. godine, izvoz pokriva uvoz sa 12,3 odsto.²⁸ Izvoz Kosova nema ni raznolikost ni dobar kvalitet: prema Ekonomiji trgovine, Kosovo uglavnom izvozi metal (47 odsto ukupnog izvoza) i mineralne proizvode (30 odsto ukupnog izvoza).²⁹ U Izveštaju Svetske banke o ispitivanju radnih mesta ocenjuje se da „proizvodni kapacitet Kosova raste ali je ograničen, nije diversifikovan i nije konkurentan“.³⁰

Planiranje tranzicije: Kosovo ima jak pravni okvir, živo civilno društvo i tržišnu ekonomiju u usponu takvu kakvu generacija izbeglica nije mogla da zamisli pre 20 godina. Današnji izazovi podrazumevaju nadovezivanje na značajne dobitke koji su ostvareni i insistiranje na odgovornost institucija upravljanja prema građanima Kosova, kao i priliku za inkluzivno demokratsko i ekonomsko učešće. Tokom trajanja ove strategije, USAID-ovi programi će pomoći da se obezbedi da ovi značajni dobitci postanu trajni. Institucionalizacija reformi, otklanjanje propusta i smanjenje nazadnih stvari dovešće do otporne kosovske demokratije i ekonomije.

²⁴ <https://data.mcc.gov/evaluations/index.php/catalog/205/study-description>

²⁵ Običajno pravo je u velikoj meri dokumentovano u delu Štjefena Đecovija, *Kanon Ljeke Dukađinija, 1910-1925.*

²⁶ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/kosovo>

²⁷

https://tcdata360.worldbank.org/indicators/h1c9d2797?country=KSV&indicator=388&countries=ALB,SRB&viz=line_chart&years=1996,2018

²⁸ <http://ask.rks-gov.net/en/kosovo-agency-of-statistics/add-news/international-trade-statistics-january-2019>

²⁹ <https://tradingeconomics.com/kosovo/exports>

³⁰ <http://documents.worldbank.org/curated/en/814361497466817941/pdf/ACS21442-WP-PUBLIC-ADD-SERIES-KosovoJWEB.pdf>

U kombinaciji sa drugim donatorima, privatnim sektorom, civilnim društvom i širim građanskim angažmanom, Misija nastoji da ostvari značajan napredak radi postizanja samooslanjanja na lokalnom i nacionalnom nivou kroz transformativne i održive dobitke u: reakciji pravosudnih institucija, izvršnom upravljanju i zakonodavnoj reakciji, građanskom doprinosu demokratiji i ekonomiji, konkurentnosti privatnog sektora i većoj energetskej sigurnosti.

III. STRATEŠKI PRISTUP

Razvojni izazov Kosova u 2020. god. je njegova slaba institucionalna posvećenost odgovornosti i reakciji, koja sprečava demokratske i ekonomske prilike. Nedоследna primena zakona i propisa narušava ekonomsku otpornost i društvenu koheziju, što dodatno uskraćuje mogućnost Kosova i njegovih građana da ostvare svoj pun potencijal. Politički i ekonomski interesi na Kosovu postali su spoj sukobljenih interesa, potpaljujući korupciju i narušavajući razvoj privatnog sektora.

Gledajući unapred, vizija Misije za USAID-ovu *zaostavštinu* na Kosovu je posleratna generacija koja poštuje prošlost, ali sa vizijom za budućnost koja je multietnička, zasnovana na vladavini prava, kao i konkurentna tržišna ekonomija. Napredak poslednjih 20 godina bio je značajan i nedvosmislen, ali Kosovo nije tamo gde treba da bude na svom putu ka samooslanjanju. USAID na Kosovu će pomoći VK i građanima Kosova tako što će se usredsrediti na odgovornost za donosioce odluka i staranje demokratski i ekonomskih prilika za sve građane. U ove glavne prioritete umeće se nameran fokus na inkluzivan razvoj podršku za izgradnju nacionalnog identiteta Kosova.

Strateška komunikacija je od presudnog značaja za stavljanje u funkciju strategije koja je usredsređena na građane i koja naglašava rešenja koja predvodi Kosovo. Tokom trajanja strategije, Misija će realizovati planove strateške komunikacije da bi svoje napore u oblasti komunikacije usmerila na neposredne ciljeve (NC), sa posebnim porukama za pojačavanje samooslanjanja. Plan će se revidirati svake godine da bi se nadovezalo na uspehe i pouke stečene od prethodne godine, uz istovremeno pojačavanje novih ili ranije korišćenih poruka, po potrebi.

Misija je uzela u obzir nalaze iz završenih 119 analiza šuma i bioraznovrsnosti³¹ da bi se izbegao nepopravljiv gubitak sa mogućim teškim ekološkim i ekonomskim posledicama za Kosovo. Glavni nalazi sugerišu da, uprkos dobrim zakonima o šumama i bioraznovrsnosti Kosova, neodgovarajuće sprovođenje zakona zbog neodgovarajućeg budžeta i broja te obuke zaposlenih narušavaju očuvanje bioraznovrsnosti na Kosovu. Misija veruje da bioraznovrsnost na Kosovu može imati samo koristi o sprovedene odgovornosti i delotvornosti institucija upravljanja (RC 1).

³¹ https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00WCZP.pdf

Odnos sa Vladom Kosova: Vlade Sjedinjenih Američkih Država i Kosova imaju odličan odnos i čvrsto partnerstvo u razvojnim programima. Međutim, da bi se obezbedilo da je Kosovo vlasnik i da lokalni lideri guraju njegovu razvojnu agendu, Misija je već uvela prakse i mehanizme za *redefinisanje svog odnosa* sa Kosovom. Misija je potpisala poseban ugovor kroz svoje uslove razvojnog cilja (URC) sa VK tako da se preslika razvojni plan sa zajedničkim ciljevima za partnerstvo u Godišnjem budžetu Kosova. Osim toga, Misija namerava da podstakne političku volju angažovanjem civilnog društva, privatnog sektora i drugih donatora.

USAID na Kosovu je dopunjavao kapacitet institucija VK, uključujući kroz savetnike angažovane u njima. Sada, Misija namerno prelazi na *partnerski* odnos sa VK da bi podvukla značaj kosovskog vlasništva. USAID na Kosovu će preći na ključnu kratkoročnu pomoć po potrebi pod uslovom da VK omogući prenos tehnologije na javne službenike, a kasnije da troškove za iste uvrsti u budžet VK. USAID na Kosovu ne predviđa davanje podrške dugoročnom angažmanu savetnika u VK.

Kroz novu strategiju, plan je da se prepoznaju prilike za korišćenje kolektivnog uticaja donatora i partnera u realizaciji. USAID na Kosovu je već predvodio međunarodnu donatorsku zajednicu u upoznavanju lidera VK sa značajem suštinskih načela delotvornosti pomoći, uključujući i vlasništvo vlade Kosova nad programom, sprovođenjem i praćenjem usklađenosti donatorske pomoći sa vladinim prioritetima.

Upotreba resursa zemlje domaćina: Iako je VK izradila brojna sofisticirana strateška dokumenta, od kojih su mnoga u skladu sa našim prioritetima, zaostaje kapacitet i posvećenost odgovarajućim vladinim akterima za primenu istih na koordinisan način. Iako donatori međusobno saraduju, mnogi zahtevaju strategije ministarstava ili po sektoru, zbog čega je nastala kakofonija strateških dokumenata, koja previše opterećuje VK koja treba da ih primeni.

U odgovoru, USAID na Kosovu je posvećen tome da pomogne VK da ostvari prioritete koji su već postavljeni u budžetu Kosova. Misija namerava da tesno prati Srednjoročni okvir troškova Kosova – ceo rad vlade na izradi godišnjeg budžeta koji je u skladu sa strateškim prioritetima VK i koji se koristi kao ključna odrednica za primenu prioriteta VK.³² Srednjoročni okvir troškova (2019-2021) odgovara na prioritete podvučene u Nacionalnoj razvojnoj strategiji (2016-2021), Programu ekonomske reforme 2019-2021.³³ I Nacionalnom programu za primenu SSP.

Pored toga, USAID na Kosovu se angažuje u radu sa drugim donatorima da bi se koordinisali naponi i da se VK ne bi preopteretila sa previše konkurentnih prioriteta. Na primer, Misija ima Memorandum o razumevanju sa EU u sektoru vladavine prava, u kom se definiše podrška koju daje svaki od donatora za sudski i tužilački savet Kosova.

³² <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/F41E6181-8CC0-4E79-A797-B5B5FEBCD82A.pdf>

³³ VK je već odobrila PER (2020-2022), a uskoro će ga podneti i EU.

VK nastavlja da ukazuje na značaj makro ekonomske i fiskalne stabilnosti kao preduslova za stvaranje povoljnije atmosfere za razvoj privatnog sektora. VK definiše svoju posvećenost jačanju makro fiskalne stabilnosti 1) obezbeđivanjem neophodne ravnoteže između prihoda i rashoda budžeta, 2) obezbeđivanjem toga da je budžetski deficit u zakonskim granicama, a da je povećanje javnog duga kao proizvod istog deficita pod kontrolom i na stabilnom nivou i 3) očuvanjem dovoljnog nivoa budžetskih rezervi za suočavanje sa spoljašnjim i unutrašnjim fiskalnim rizicima.

Na osnovu mapa puta za FG 2019. i FG 2020, Misija vidi prilike da Kosovu omogući da ostvari napredak na njegovom putu ka samooslanjanju usredsređivanjem na *kapacitet uprave* i *kapacitet ekonomije*, i da očuva posvećenost Kosova *otvorenom i odgovornom upravljanju* i *inkluzivnom razvoju*.

U partnerstvu sa VK, privatnim sektorom i civilnim društvom na Kosovu, USAID na Kosovu će smanjiti i pojednostaviti često složena pravila i procedure za poslovanje na Kosovu jačanjem kapaciteta institucija da postanu efikasnije, izgradnjom kapaciteta za planiranje i stvaranje prihoda za sopstvene razvojne potrebe, i smanjenjem mogućnosti za javljanje korupcije i/ili netransparentnih procesa.

Angažovanje privatnog sektora: Misija smatra da je privatni sektor važan partner u postizanju razvojnih rezultata. Sa novom strategijom, USAID na Kosovu će ojačati kapacitete privatnog sektora da bi obezbedio održiv ekonomski rast. Pored toga, Misija planira da angažuje privatni sektor kao partnera za inovativne ideje o reformi upravljanja, pogodnog poslovnog okruženja, reformi energetike i idejama da se podstakne aktivno učešće mladih, žena i manjina. U duhu podsticanja samooslanjanja, Misija će potražiti i prilike da iskoristi lokalne resurse privatnog sektora za sufinansiranje razvojnih inicijativa Kosova i za zajedničko stvaranje održivih rešenja za rast.

Dok Misija angažuje privatni sektor kao jednakog partnera sa finansijskim sredstvima, idejama i kapacitetom za iznalaženje rešenja, istovremeno, Misija promoviše razvoj privatnog sektora sa fokusom na stimulisanje privatnog sektora da stvara više ekonomskih prilika za mlade na Kosovu. Jedna velika grupa koja čini pejzaž privatnog sektora na Kosovu je dijaspora, sa kojom postoji i potencijal za stratešku saradnju.

Za održiv ekonomski rast, Misija će promovisati veze između privatnog sektora i novih tržišta, insistirati na produktivnom dijalogu između privatnog sektora i vlade, i potražiti nove i postojeće aktere, kao i druga privredna udruženja sa visokim potencijalom za rast. Misija će iskoristiti nove prilike i postojeće mogućnosti u okviru *otvorene uprave*, *ekonomskog rodnog jaza*, *diversifikacije izvoza* i *BDP po glavi stanovnika*. Naponi će naglasiti mlade i žene da bi se obezbedilo da buduće generacije mogu aktivno da učestvuju u konkurentnoj ekonomiji i inkluzivnoj demokratiji.

Uloga civilnog društva i građana: Civilno društvo je od presudnog značaja za dobro funkcionišuću, živu demokratiju. Posедуje ključnu ulogu u jačanje glasa kosovskih građana da bi se obezbedilo da su vladini zvaničnici odgovorni i da reaguju na potrebe

građana, kao i da bi se izgradilo poverenje za građanske inicijative i uticaj. Uopšteno, Kosovo ima raznoliko i glasno civilno društvo koje uživa veliko poverenje javnosti i relativno je oslobođeno opresije sa kojom se suočavaju neki od njegovih pandana u regionu.³⁴ USAID na Kosovu će iskoristiti prednosti relativno jakog kosovskog *civilnog društva i delotvornosti medija* da radi sa lokalnim OCD i medijima na okupljanju domaćih partnera i resursa za rešavanje i iznalaženje rešenja za razvojne izazove Kosova.

Napori drugih aktera VSAD: Glavni cilj pomoći VSAD na Kosovu je da podrži evroatlantsku integraciju izgradnjom transparentnih i odgovornih institucija upravljanja, podstičući ekonomski rast i uspostavljajući bezbednosne institucije pod demokratskom kontrolom.³⁵

Da bi se savladali ovi izazovi, USAID i druge agencije VSAD saraduju radi promovisanja vladavine prava, smanjenja korupcije u upravi, smanjenja prepreka po ekonomski rast, negovanja robusnog civilnog društva, unapređenja energetskog sektora i jačanja ljudskog kapitala, posebno među mladima.

Stejt department (DOS) i USAID tesno saraduju na angažmanu sa VK oko promovisanja vladavine prava i unapređenog upravnog okruženja za razvoj. Ekonomski sektor Ambasade i USAID rade na stvarima u vezi sa ekonomskim razvojem, posebno za unapređenje poslovnog okruženja, povećanja DSI i izgradnje privatnog sektora Kosova koji je u začetku.

MCC-ev Program prag i portfelj USAID-a na Kosovu uzajamno se dopunjuju. Dok je USAID usredsređen na stvaranje nove energije i diversifikaciju, MCC je usredsređen na energetske efikasnost, distribuciju i ispitivanje mogućnosti infrastrukture gasifikacije neophodne za energetske sigurnost Kosova. USAID na Kosovu je angažovan i sa Sektorom za odnose s javnošću (PAS) oko nekoliko aktivnosti, posebno u prosvetnom sektoru i oko strateških poruka koje naglašavaju opštu spoljnu politiku VSAD i razvojne prioritete. Za jačanje veza između pravosudnih institucija, USAID na Kosovu ima koordinaciju sa Biroom za međunarodne poslove narkotika i sprovođenja zakona (INL) i organom za spoljni tužilački razvoj, pomoć i obuku (OPDAT). Takođe, USAID ima koordinaciju i sa Odeljenjem odbrane da bi se obezbedilo da programi dopunjuju jedni druge.

Pored VSAD, USAID na Kosovu ima aktivno partnerstvo i sa VK, privatnim sektorom Kosova i donatorima radi povećanja i veće održivosti uticaja njegove pomoći na razvoj. Ova lokalna partnerstva, pored toga što postaju prednosti koje daju jačinu našim

³⁴ Indeks održivosti civilnog društva 2018. god.

<https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-csosi-2018-report-europe-eurasia.pdf>

³⁵ Integrisana strategija za zemlju (ISZ), Kosovo 2018. god. https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/EUR-Kosovo_UNCLASS_508.pdf

ulaganjima, postaju zastupnici koji unapređuju i promovišu put Kosova ka samooslanjanju.

IV. OKVIR REZULTATA

OPŠTI CILJ:

Opšti cilj USAID-a na Kosovu iz SSRZ 2020-2025. je sledeći: „**Kosovo ostvaruje svoju demokratsku i demografsku dividendu kroz sopstvena rešenja.**“ U osnovi održivog postizanja ovog cilja nalaze se dva razvojna cilja (RC): 1) građani imaju veće koristi od odgovornih i delotvornih institucija upravljanja i 2) veće prilike za inkluzivno demokratsko i ekonomsko učešće. Ovi razvojni ciljevi, isprepleteni u našem okviru rezultata, omogućiće Kosovu da bolje reši svoje razvojne izazove u dugoročnom smislu.

Predloženi razvojni ciljevi se uzajamno dopunjuju i, zajedno, podstiču okruženje koje osnažuje rešenja koja predvodi Kosovo. Nije dovoljno izgraditi demokratske institucije i stvoriti procese; moraju da dovedu do prilika da građani vode produktivan život.

Razvojni ciljevi Misije dotiču različite aspekte angažmana građana. Razvojni cilj (RC) 1. usredsređuje se na nadzor vlade u rukama građana i civilnog društva, dok Razvojni cilj 2. zauzima širi pristup za demokratsko učešće gde nastoji da unapredi saradnju među građanima, civilnim društvom, preduzećima i javnim sektorom da bi lokalne zajednice bile u boljem položaju da rešavaju razvojne izazove Kosova.

Da bi postigao ovaj cilj, USAID na Kosovu priznaje značaj stvari navedenih u nastavku, a koje se moraju isprepletati u primeni SSRZ i koje su bile od presudnog značaja u razmatranjima Misije dok je radila na izradi svog Okvira rezultata (OR):

- **Inkluzija:** Podsticanje okruženja u kom se svi građani osećaju lagodno da bi se aktivno angažovali u demokratskim ili ekonomskim sferama na Kosovu.
- **Identitet:** Promovisanje imidža Kosova sa kojim njegovi građani žele da se identifikuju bez oklevanja, ulivanjem poverenja u institucije upravljanja, izvozom visokokvalitetnih proizvoda sa Kosova i pozitivnim predstavljanjem preko sportista, umetnika itd.
- **Osetljivost na sukob:** Izbegavati nenamerno produblivanje podela i žalbi koje bi mogle da podstaknu sukob, nadovezujući se istovremeno na već postojeću otpornost.
- **Rodni fokus:** Dosledno Politici Agencije o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena,³⁶ SSRZ će poslužiti kao sredstvo za angažman ključnih aktera, uključujući VK, na rešavanju šire rodne nejednakosti koja predstavlja veliku prepreku na putu Kosova ka samooslanjanju. Prema preporukama iz kosovske *Procene rodne ravnopravnosti, LGBTI osoba, lica sa invaliditetom*,³⁷ Misija će nastaviti da čvrsto obezbeđuje vidljivo liderstvo i političku podršku za produblivanje rodne ravnopravnosti na Kosovu.

³⁶ https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/GenderEqualityPolicy_0.pdf

³⁷ https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T8D4.pdf

- **Fokus na mlade:** Imajući u vidu demografski profil Kosova, mladi predstavljaju potencijalni katalizator za društveni i privredni razvoj. Ako bi i dalje bili marginalizovani u političkom smislu i nedovoljno zastupljeni u ekonomskom smislu, ova društvena grupa bi mogla da Kosovo skrene sa njegovog puta ka samooslanjanju. Veće demokratsko i ekonomsko učešće mladih sa Kosova predstavlja sveprisutnu temu celokupne nove strategije.

RAZVOJNI CILJ I: Građani imaju veće koristi od odgovornih i delotvornih institucija upravljanja

Hipoteza razvoja: AKO civilno društvo, građani i privatni sektor snažno izražavaju svoje stavove, iznose svoje potrebe i pozivaju institucije upravljanja na odgovornost, A institucije upravljanja se pridržavaju i primenjuju zakone i propise, ONDA će politička i ekonomska vlast trenutno poverena eliti biti rasprostranjenija i kosovske institucije upravljanja će biti odgovornije prema svojim građanima, a na kraju i delotvornije.

USAID na Kosovu planira da podrži punu primenu kosovskih zakona i propisa koristeći dvoslojni pristup: 1) preko civilnog društva, privatnog sektora i organizacija na nivou zajednice da bi se bolje zastupale potrebe svih građana i vlada pozvala na odgovornost, i 2) koristeći uticaj Misije te podršku za izgradnju kapaciteta da bi se pomoglo VK da bolje primenjuje zakone i politiku u pravosudnoj, izvršnoj i zakonodavnoj sferi, uključujući i zdravu fiskalnu politiku te upravljanje javnim sredstvima, inkluzivan pristup pravdi usredsređen na građane, jednako pružanje javnih usluga i jednaka predstavljenost svih građana.

Kosovo je uz podršku donatora izradilo zakonodavni i regulatorni okvir koji se generalno pridržava standarda EU. Međutim, zbog neodgovarajuće posvećenosti, kapaciteta i koordinacije, vlada stalno pravi propuste u punoj primeni istih zakona i propisa, što dovodi do nezadovoljstva građana i nepoverenja u sisteme upravljanja. Pored toga, politička vlast je skoncentrisana kod elite, a građani smatraju da su korupcija i kronizam glavni problemi u zemlji

Mapa puta za zemlju: Gledajući kroz objektiv Mape puta za Kosovo, ovaj Razvojni cilj ubrzava put Kosova ka samooslanjanju usredsređujući se na sledeće podaspekte: U sklopu **posvećenosti**, jačanje pozicije Kosova u pogledu *liberalne demokratije* je od presudnog značaja za samooslanjanje jer promoviše političku inkluzivnost i pravičnost, i unosi odgovornost u različite ogranke centralne i opštinske uprave na Kosovu. Iako Mapa puta ne sadrži metriku *otvorene uprave*, Kosovo je rangirano ispod regionalnih standarda u Indeksu percepcije o korupciji (38/45).³⁸ Imajući to u vidu, unapređenje *otvorene uprave* je od presudnog značaja jer su građani koji su dobro informisani o funkcionisanju uprave osnaženiji da svoju vladu pozivaju na odgovornost. *Jednakost društvene grupe* i *ekonomski rodni jaz*, nakon unapređenja, uveliko će uznapredovati

³⁸ <https://idea.usaid.gov/cd/kosovo/democracy-human-rights-and-governance>

Kosovo ka samooslanjanju obezbeđujući da svi građani imaju koristi od napredaka ostvarenih u razvoju zemlje.

U sklopu **kapaciteta**, USAID na Kosovu će se pozabaviti izazovima koji ometaju *delotvornost uprave* na Kosovu, posebno u pogledu primene postojećih zakona, funkcionisanja institucija vladavine prava u zemlji i pružanja javnih opštinskih usluga. U isto vreme, dok radi na postizanju ovog Razvojnog cilja, USAID na Kosovu će iskoristiti prednosti kapaciteta kao što su *delotvornost civilnog društva* da bi unapredio javni nadzor i omogućio svim građanima da odlučuju i doprinose oko razvojnih prioriteta Kosova. *Korišćenje IKT* – nedovoljno iskorišćena prednost, pošto je Kosovo jedna od zemalja sa najboljom internet povezanošću u Evropi – predstavlja aspekt koji USAID na Kosovu planira da detaljnije ispita.

Usklađivanje sa prioritetima Vlade Kosova: Ovaj Razvojni cilj je dobro usklađen sa prioritetima VK iz Nacionalne razvojne strategije 2016-2021 (NRS)³⁹ i Srednjoročnim okvirom troškova, gde je u obema dokumentima prioritet dat dobrom upravljanju, vladavini prava i integraciji u EU. Oba dokumenta zahtevaju: povećanje transparentnosti i smanjenje korupcije, smanjenje administrativnog tereta, obezbeđivanje imovinskih prava i smanjenje neformalne ekonomije. U oblastima dobrog upravljanja i vladavine prava, NRS je predviđeno unapređenje usluga usredsređenih na potrošače za preduzeća i javnost, kroz podsticanje rada na formulisanju politike na osnovu dokaza, otklanjanje propusta u sistemu javne nabavke, jačanje sistema imovinskih prava i povećanje efikasnosti pravosuđa. Misija je uverena u posvećenost VK da smanji i pojednostavi često ometajuća pravila i procedure. Po prvi put, održava se niz javnih konsultacija sa preduzećima, udruženjima, civilnim društvom, medijima, donatorima i javnim institucijama da bi se dale informacije za izradu i primenu Plana Poreske uprave Kosova za unapređenje integriteta. Pored toga, nova SSRZ je u skladu i sa Vladinom Strategijom za saradnju sa civilnim društvom 2019-2023, u kojoj se poziva na veće učešće civilnog društva u formulisanju politike.⁴⁰ USAID na Kosovu koristi takve prilike i postaje veza koja pomaže Kosovu – njegovoj vladi i narodu – na putu ka samooslanjanju.

Kako posredni rezultati doprinose Razvojnog cilju: Oba posredna rezultata (PR) u sklopu Razvojnog cilja 1. pridržavaju se dvojakog pristupa usredsređivanja i na stranu snabdevenosti i potražnje za dobrim upravljanjem. Nadovezujući se na produktivan odnos USAID-a na Kosovu sa VK i partnerstvima sa civilnim društvom i poslovnom zajednicom, USAID na Kosovu će podržati odgovorniju, inkluzivniju i reaktivniju demokratiju.

Odgovornost podrazumeva primenu zakona ne samo kada je to zgodno ili lako, već konstantno i blagovremeno. Za ovo je potreban rigorozan pristup rešavanju korupcije i neefikasnosti u vladi. Osnaživanje građana da očekuju i traže od svojih vladinih

³⁹ http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Development_Strategy_2016-2021_ENG.pdf

⁴⁰ http://www.civikos.net/repository/docs/Strategy_eng_291507.pdf

zvaničnika, i na nacionalnom i na lokalnom nivou, da bolje upravljaju vladinim resursima, obezbediće odgovornije i delotvornije vladine usluge za sve građane.

Pretpostavke:

- Politička nestabilnost će biti mala tokom trajanja strategije.

Faktori rizika:

U prošlosti, smenjivanje kratkotrajnih koalicionih vlada dovelo je do ograničenih prilika za kreiranje i primenu politike, unutrašnjih sukoba i nepostojanje koordinacije između ministarstava, kao i prekida u kontinuitetu razvojnih inicijativa Kosova. Postoji rizik da bi slična politička nestabilnost mogla da ima veliki uticaj na postizanje rezultata iz Razvojnog cilja.

Posredni rezultat I.1: Reaktivnost pravosudnih institucija je ojačana

Kako posredni rezultat doprinosi Razvojnog cilju: Kada bi zajednice, uključujući organizacije civilnog društva i privatni sektor, bile bolje povezane sa pravosudnim institucijama, a iste institucije konzistentno primenjivale politiku i procedure koje pravosuđe čine transparentnijim i pristupačnijim za članove zajednice, onda bi se povećala reaktivnost i kvalitet pravosudnih institucija prema građanstvu kom služe.

Poverenje javnosti u pravosudni sistem nedostaje uprkos važnim dostignućima Kosova poslednjih godina. Važne prekretnice obuhvataju integraciju pravosuđa na severu 2017. godine, drastično smanjenje broja zaostalih predmeta u sudovima i usvajanje osam važnih zakona za jačanje vladavine prava i unapređenje njihove efikasnosti i transparentnosti. Ova dostignuća tek treba da ostvare značajan uticaj na percepciju javnosti o pravosudnim institucijama, a još uvek je prisutna opšta neupoznatost sa napretkom koji je ostvaren u radu na reformi. Pored toga, još uvek postoje praktični izazovi: nedosledne presude i „sudski ping-pong efekat“ gde se predmeti premeštaju iz suda u sud gde nijedan sud ne preuzima odgovornost za krajnju nadležnost, dugotrajni proceduralni uslovi i jezičke prepreke, kao i druge prepreke koje narušavaju delotvornu inkluziju svih zajednica.

Da bi se rešio problem nepoverenja javnosti, kao i preostali izazovi u pravosudnom sistemu, USAID na Kosovu će raditi sa sudovima, službama za pravnu pomoć i drugim alternativnim pravnim institucijama i zajednicama kojima služe na povećanju kvaliteta iskustva sa pravosuđem za sve građane, uključujući i aktere iz privatnog sektora. Drugo, USAID na Kosovu će unaprediti kvalitet pristupa javnim uslugama za sve, sa fokusom na učinak sudova i službi za pravnu pomoć u pružanju usluga. Na kraju, USAID na Kosovu će raditi sa pravosudnim institucijama na primeni reformi usredsređenih na ljude, poput veće dostupnosti pravne pomoći, veće sposobnosti upražnjavanja imovinskih prava, veće upotrebe alternativnih mehanizama za rešavanje

sporova i osmišljavanja inovativnih rešenja za reakciju na nezadovoljene pravne potrebe.

Na strani potražnje u datom spektru, USAID na Kosovu će angažovati aktivno civilno društvo, nezavisne medije i privatni sektor da bi obezbedio delotvoran nadzor i aktivno se angažovao na problemima u pravosuđu.

Povezanost sa politikom Vlade Kosova: USAID na Kosovu će nastaviti da podržava primenu politike VK koja povećava poverenje javnosti u pravosudni sistem. Osim toga, USAID će nastaviti da daje podršku procesu Funkcionalne ocene pravosudnog sektora VK, u koordinaciji sa agencijama VSAD i međunarodnim donatorima. Ova Ocena VK obuhvata inkluzivan i participatoran proces koji predvodi Ministarstvo pravde (MP), a koji će na Kosovu dovesti do izrade prve Nacionalne strategije vladavine prava. Međutim, USAID-ove mere preduzete u sklopu PR 1.1 prebaciće fokus reforme i pomoći više sa pristupa izgradnje i jačanja institucija na pristup za unapređenje usluga, a koji se usredsređuje na potrebe ljudi za pravdom kroz pristupačnije i usluge višeg kvaliteta.

Lokalni akteri: PR 1.1 obuhvata učešće lokalnih i centralnih slojeva pravosudnog sistema, kreatora stavova i građanskih nadzornih struktura. Civilno društvo, privatni sektor, istraživačke institucije, tink tenkovi i univerziteti biće angažovani kao kanali za podršku većem angažmanu građana.

Inovativna partnerstva: USAID na Kosovu će nastaviti da razvija nova partnerstva koja pomažu da se ostvari napredak kod PR 1.1 i na putu ka samooslanjanju sa sledećim vladinim i privatnim akterima: MP i druga resorna ministarstva, Narodna skupština, jedinice opštinske uprave, Agencija za besplatnu pravnu pomoć, Sudski savet Kosova i sudovi. Misija namerava i da proširi svoju podršku na lokalne OCD za lokalnu politiku koje su se dokazale kao delotvorne u radu na unapređenju primene zakona i politike.

Baza dokaza: Puls javnosti UNDP-a, Analiza funkcionalne ocene pravosudnog sektora VK, DRG Procena 2017, Političko ekonomska analiza na Kosovu 2017, Brzi izveštaj o proceni sukoba na Kosovu, Srednjoročna ocena Programa za imovinska prava, Srednjoročna ocena Programa za jačanje pravosudnog sistema i Brza procena imovine na Kosovu.

Posredni rezultat 1.2: Jačanje izvršnog ogranaka i reakcije u zakonodavstvu

Kako posredni rezultat doprinosi Razvojnem cilju: Ako bi građani izvršni ogranak i institucije pozvali na odgovornost za usluge koje pružaju i ako bi političke stranke bile odgovornije prema svom biračkom telu, onda bi vladine strukture na svim nivoima na Kosovu delotvornije zadovoljavale potrebe građana.

Iako Kosovo ima uspostavljen pravni okvir, nedostaje puna posvećenost za primenu postojeće politike. Kroz PR 1.2, USAID na Kosovu će obezbediti odgovornost VK dajući podršku OCD i nezavisnim medijima oko praćenja primene politike vlade, promovisanja

jačeg upravljanja političke stranke, radeći sa opštinama na sprečavanju korupcije i dajući podršku različitim institucijama izvršnog i zakonodavnog ogranka oko sprovođenja svog mandata.

U smislu FSR-a, u sklopu PR 1.2, USAID na Kosovu će podržati unapređenje kapaciteta i učinka različitih zakonodavnih i izvršnih institucija da bi se obezbedilo da su sistemi efikasniji, pravičniji i predvidljiviji, u konsultaciji sa građanima. Konkretnije, Misija će nastaviti angažman sa Poreskom upravom Kosova da bi obezbedila održiv sistem domaćih resursa (DMP) koji je efikasan. Misija će podržati unapređenje praksi javnog finansijskog upravljanja (JFU) i tehničkih kapaciteta za predviđanje budžeta, jačanje sistema za izvršenje budžeta i obezbeđivanje fiskalne discipline. Misija će nastaviti da podržava programe u okviru stupa fiskalne transparentnosti i odgovornost. (FTO) da bi se obezbedilo da se javna sredstva raspodeljuju i troše na transparentan, delotvoran i inkluzivan način. Na kraju, da bi se omogućio razvoj okruženja za privatna ulaganja (OPU), Misija će podržati imovinska i prava svojine, politiku inkluzivne konkurencije, jaku vladavinu prava i transparentnost u izvršenju ugovora.

Povezanost sa politikom Vlade Kosova: PR 1.2 je u skladu sa Vladinom Strategijom za saradnju sa civilnim društvom 2019-2023, u kojoj se poziva na veće učešće civilnog društva u formulisanju politike.⁴¹ Takođe, u skladu je i sa Nacionalnom strategijom za javnu nabavku 2017-2021, koja se usredsređuje na delotvornije i transparentnije upravljanje javnim sredstvima, kao i sa Nacionalnom strategijom Kosova za imovinska prava, kojom se predviđa pravičniji pristup vlasništvu nad imovinom. Sa ekonomske strane, PR 1.2 je u skladu sa ciljem VK u pogledu makro fiskalne stabilnosti i fiskalne discipline.

Lokalni i relevantni regionalni akteri: USAID će angažovati ključne aktere u okviru izvršne i zakonodavne strukture, privatnog sektora, civilnog društva i dijaspore.

Inovativna partnerstva: USAID na Kosovu će nastaviti sa postojećim odnosima i ispitaće nove mogućnosti za stvaranje inovativnih partnerstava sa MP; Ministarstvom finansija i transfera (MFT), Ministarstvom infrastrukture i životne sredine, Ministarstvom ekonomije, zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateškog ulaganja, Ministarstvom administracije lokalne uprave, Poreskom upravom Kosova, Kancelarijom za dobro upravljanje, izabranim opštinama, izabranim privrednim komorama i nezavisnim agencijama, uključujući Regulatornu komisiju za javnu nabavku, Nacionalnu revizorsku službu, Organ za reviziju nabavke i Agenciju za borbu protiv korupcije.

Baza dokaza: MMF-ovo Unapređenje poreske uprave, Izveštaj Svetske banke o poslovanju, DRG Procena, Političko ekonomska analiza na Kosovu i Puls javnosti UNDP-a.

⁴¹ http://www.civikos.net/repository/docs/Strategy_eng_291507.pdf

RAZVOJNI CILJ 2: Povećane prilike za inkluzivno demokratsko i ekonomsko učešće

Hipoteza razvoja: AKO bi se obezbedile mogućnosti za demokratsko i ekonomsko angažovanje kroz 1) održivu saradnju između građana, javnih institucija, organizacija civilnog društva i privatnog sektora / kroz 2) konkurentan privatni sektor koji obuhvata pouzdanu energiju i tržišno orijentisana ulaganja u radnu snagu na Kosovu, ONDA će biti više prilika za građane, posebno mlade i žene, za učešće i doprinos u građanskom i ekonomskom životu.

Misija smatra da je održiva saradnja između građana, javnih institucija, organizacija civilnog društva i privatnog sektora nezamenjiv sastojak koji Kosovu omogućava da ostvari napredak na svom putu ka samooslanjanju. Organizovanje građana Kosova oko njihovih interesa i reagovanje na odluke koje utiču na njihov život stvar su koja održava ovu hipotezu razvoja. Ovaj Razvojni cilj će povećati prilike za angažman orijentisan na rezultate glasova koji su važni ali se manje čuju, posebno mladih, žena, manjina i privatnog sektora. Fokus na ove grupe unapređuje političku mobilizaciju mladih, žena i manjina, ljudski kapital i veštine radne snage koju čine mladi, stopu učešća žena u radu i konkurentnost privatnog sektora.

Prilike u kontekstu Kosova nisu samo ekonomske po karakteru. Zarobljene status quo situacije najuspešnije se rešavaju dovođenjem nezavisnih i manje slušanih glasova na površinu – žena, mladih, manjina, marginalizovanih grupa i privatnog sektora. Sukobljeni politički i ekonomski lični interesi elite na Kosovu osporavaju napredak i narušavaju odgovornost i u sferi demokratije i u sferi ekonomije. Prilike za učešće, angažman i zalaganje mogu biti razvojna brana koja zaustavlja takav spoj interesa.

Potreba za širenjem demokratskih i ekonomskih prilika na Kosovu polazi iz sledećih faktora. Prvo, nova velikobrojna generacija mladih sa Kosova odrasta i stiće pravo glasa – dva moćna pokretača političkog i ekonomskog razvoja. Nedostatak ekonomskih prilika, prisustvo korupcije i nekažnjivost elite, i nepostojanje mehanizama za angažovanje mladih u procesima donošenja odluka sprečava Kosovo u nastojanju da iskoristi pun potencijal najvećeg dela svoje populacije – mladih.

Drugo, stopa učešća u radu za žene je tmurna. Iako postoji puno uzročnih problema zbog ove sumorne realnosti, Misija smatra da žene moraju da imaju svoj demokratski prostor da bi kontrolisale svoju budućnost kroz neposredan angažman sa civilnim društvom, privatnim sektorom i time da utiču na reformu uprave.

Treće, zbog odvojenih prosvetnih sistema, zdravstva i drugih socijalnih usluga, prilike za zajednička iskustva između etničkih grupa su neprirodne. Manjine, uključujući etničke manjine, žene i necisrodne osobe, suočavaju se sa ograničenim političkim životom, uključujući slobodu govora i pristup vladinim uslugama. Demokratska prilika je od presudnog značaja da bi manjine na Kosovu aktivno tražile ekonomske prilike i osećale se kao deo ustrojstva Kosova.

Na kraju, konkurentnost privatnog sektora je od imperativa za razvoj Kosova. Trenutno, javni sektor je i dalje glavni poslodavac na Kosovu. U formalnoj ekonomiji, javni sektor obezbeđuje dobar deo radnih mesta (54 odsto), nakon čega slede velike firme u privatnom sektoru u kojima je zaposlen 41 procenat radnika.⁴² Plate i beneficije u javnom sektoru bolje su nego u privatnom sektoru. Nepotizam je utvrđeniji oblik korupcije – nije recept za samooslanjanje ili održivost.

Mapa puta za zemlju: Mapa puta podvlači da je Kosovo ispod proseka po pitanju *jednakosti društvene grupe*, a spoljašnji izvori odražavaju tešku realnost Kosova po pitanju *ekonomskog rodnog jaza*. Podizanje lestvice za oba pokazatelja od suštinskog je značaja za dalji napredak Kosova na putu ka samooslanjanju. Dok *kvalitet obrazovanja* ukazuje na to da je Kosovo iznad proseka ZNSP, stav Misije je sumorna i obeshrabrujuća slika na osnovu Programa za međunarodnu ocenu učenika (PISA) 2018.⁴³ gde je Kosovo ostvarilo treći najniži rezultat od 80 zemalja.

Veća posvećenost i angažovanost samih građana Kosova poguraće ih ka agendi Misije za jačanje kapaciteta iz Mape puta: *Delotvornost uprave, diversifikacija izvoza i BDP po glavi stanovnika* gde je Kosovo ocenjeno sa 42/45 na regionalnom nivou.⁴⁴

Uprkos znacima napretka, ekonomsko strukturalni izazovi Kosova ostaju veliki: visoka stopa nezaposlenosti i stopa neaktivnosti, široko rasprostranjena neformalnost, veliko oslanjanje na doznake i tržišni deficit daju upozorenje za pokazatelj *BDP po glavi stanovnika* – iako se u Mapi puta navodi da je iznad proseka u poređenju sa ZNSP. Odgovarajuća mobilizacija resursa i otklanjanje istrajnog jaza u veštinama između sposobnosti radne snage i potreba privatno sektora dovešće do održivog rasta.

Alternativni podaci iz Međunarodne trgovine Kosova ilustruju veći deficit u 2018. nego u 2017. god. za 2,1 odsto. Fokusiranje na *sofisticiranje izvoza* je prilika da se privatni sektor učini otpornijim i privuku dijaspora i DSI, što bi sa druge strane doprinelo samostalnosti i većoj otpornosti ekonomije.

Iako energetska sigurnost nije uključena u Mapi puta, činjenica da nepouzdana energija kosovska preduzeća košta otprilike 400 miliona dolara godišnje⁴⁵ predstavlja poteškoću na putu Kosova ka samooslanjanju.

Usklađivanje sa prioritetima Vlade Kosova: RC 2. je blisko usklađen sa kosovskom Nacionalnom razvojnom strategijom 2016-2021. u stubovima ljudskog kapitala, energetske infrastrukture i konkurentnosti privatnog sektora. Iako za VK, stub ljudskog kapitala podrazumeva samo ekonomski angažman, za USAID na Kosovu, ljudski kapital

⁴² Grupa SB: Ispitivanje radnih mesta, 2017. Međunarodna banka za rekonstrukciju i razvoj / Svetska banka, str. 44:

<http://documents.worldbank.org/curated/en/814361497466817941/pdf/ACS21442-WP-PUBLIC-ADD-SERIES-KosovoJDWEB.pdf>

⁴³ PISA 2018, Kosovo: https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_KSV.pdf

⁴⁴ <https://idea.usaid.gov/cd/kosovo/economy/economic-growth>

⁴⁵ MCC-eva Analiza ograničenja na Kosovu u kojoj se citira studija USAID-a: <https://assets.mcc.gov/content/uploads/Constraints-Analysis-Kosovo-1.pdf>

podrazumeva i sposobnost građana da se angažuju u političkim i demokratskim sistemima da bi uticali na svoju budućnost.

Neke od mere iz programa u sklopu NRS Kosova pozivaju na razvoj konkurentnog privatnog sektora kroz podršku MSP, smanjenje neformalne ekonomije i povećanje DSI kroz razvoj ljudskog kapitala i unapređenje energetske sigurnosti. USAID-a na Kosovu se raduje dobijanju jače posvećenosti od Vlade Kosova oko gore navedenih mera.

Kako posredni rezultati doprinose ovom Razvojnem cilju: Iako se prethodna strategija usredsredila na jačanje privatnog sektora da bi mogla da se stvore radna mesta i zacementira pravni i institucionalni okvir za tržišnu ekonomiju, ovog puta će Misija namerno angažovati najveće dobro Kosova: njegov narod. Da bi to učinila, Misija će tesnije saradivati sa privatnim sektorom, civilnim društvom i građanima uopšte da bi se utvrdile i savladale prepreke za razvoj Kosova.

Da bi se podržale veće demokratske i ekonomske prilike za građane Kosova, posebno za žene i mlade, USAID na Kosovu ima pristup odvojen na dva stuba: 1) podrška inicijativama koje predvode građani i saradnja među civilnim društvom, vladom i privatnim sektorom radi boljeg angažmana i stvaranja prilika za sve građane, posebno mlade i 2) stvaranje ekonomije koja pruža prilike kroz veću konkurentnost privatnog sektora, veće energetske sigurnosti i sposobne radne snage. Ovaj odvojeni pristup polazi od tri posredna rezultata: a) veći doprinos građana demokratiji i ekonomiji, b) veća konkurentnost privatnog sektora u izdvojenim sektorima i c) veća energetska sigurnost.

Rodni fokus: RC 2. će se usredsrediti na napore za otklanjanje rodnog jaza u pogledu građanskog i demokratskog učešća, jednakog prihoda, učešća u radnoj snazi i pristupa produktivnom kapitalu, kao što su zemljište i kredit. Prateći preporuke iz Rodne analize na Kosovu,⁴⁶ Misija će rado podizati svest o značaju učešća žena u demokratskim i ekonomskim procesima, ukazati na značaj za privredu da se žene više uključe u energetske sektor, angažovati više žena na opštinskom nivou i aktivnije obavljati konsultacije sa ženama, stručnjacima za rodnu ravnopravnost i organizacijama za prava žena prilikom osmišljavanja projekata i aktivnosti.

Pretpostavke:

- Politička nestabilnost će biti mala tokom trajanja ove strategije
- Postojeće makro ekonomska stabilnosti na Kosovu i u regionu

Rizici:

- Integracija energetske sektora na Kosovu i u Albaniji zavisi od političke stabilnosti u obema zemljama za unošenje ključnih promena u politici.
- VK može i da poveća ili da smanji tarife za struju u političke svrhe.

⁴⁶ Procena rodne ravnopravnosti, LGBTI osoba i lica sa invaliditetom, april 2018:
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00T8D4.pdf

- Odsustvo prilika za sadržajno angažovanje mladih moglo bi da pogorša situaciju i poveća migraciju mladih, kao i negativno ponašanje u mladima.
- Kratkoročne koalicione vlade mogle bi da dovedu do minimalnih prilika da bi se kreirala i primenila politika.

Posredni rezultat 2.1: Veći doprinos građana demokratiji i ekonomiji

Kako posredni rezultat doprinosi Razvojnom cilju: Široko je rasprostranjeno uverenje da kada su građani dobro informisani i aktivno učestvuju u demokratijama i ekonomiji, zemlje prosperiraju ekonomski i društveno. Aktivnim angažovanjem svih građana, posebno mladih, Kosovo ima jak potencijal da iskoristi veće demokratske i ekonomske dividende.

PR 2.1 usredsređuje se na kosovske građane koji se organizuju od svojih interesa i preduzimaju mere da bi doprineli u donošenju odluka i uticali na svoj život ali koji nije u vezi samo sa nadzorom vlade i primenom javne politike. Primeri, između ostalog, obuhvataju: pomoć OCD da bolje rade sa lokalnim korporacijskim ili individualnim donatorima, angažovanje članova dijaspore u razvojnim inicijativama, promovisanje inicijativa za unapređenje kroz zajednice, a koje obuhvataju više od samo jedne opštine, i povećanje odgovornosti lokalnih OCD prema njihovim korisnicima i domaćim podržavaocima.

PR 2.1 će povećati prilike i za ekonomsko učešće, posebno za mlade kosovske građane, i doprineće inkluzivnijem i šire zasnovanom rastu kosovske ekonomije. Iako ovaj PR obuhvata sve građane, USAID na Kosovu se namerno usredsređuje na mlade. Uprkos tome što čine 50 odsto stanovništva na Kosovu, mladi se suočavaju sa višestrukim preprekama po demokratsko i ekonomsko učešće i često se u javnom i privatnom sektoru smatraju ograničavajućim faktorom. U isto vreme, prosvetne ustanove ne pripremaju diplomce odgovarajućim veštinama za potrebe privatnog sektora. Kroz ovaj PR, USAID na Kosovu nastoji da promeni ovu percepciju da bi se na mlade gledalo kao na prednost i da bi se steklo poverenje za korišćenje njihovog glasa i veština za razvoj Kosova. Prihvatanjem tesne veze između ekonomskog i demokratskog napretka, PR 2.1 nastoji da smanji nezaposlenost mladih unapređenjem usklađenosti veština mladih sa potrebama tržišta i pomoći oko stvaranja prostora u kom će mladi aktivno učestvovati u demokratskim procesima i doprinositi društvenoj koheziji.

PR 2.1 će osnažiti žene i mlade u demokratskom i ekonomskom smislu. Nezaposlenost mladih iznosi blizu 60 odsto, a samo 25 odsto⁴⁷ žena deo je formalne radne snage. Isključenje tako velikog dela stanovništva iz formalne ekonomske delatnosti predstavlja veliki fiskalni teret i veliko ograničenje za povećanje ekonomske konkurentnosti Kosova.

⁴⁷ MCC-eva Analiza ograničenja na Kosovu: <https://assets.mcc.gov/content/uploads/Constraints-Analysis-Kosovo-1.pdf>

Prema tome, Misija će se usredsrediti na prilike za povećanje ekonomskog učešća posebno mladih žena prilikom osmišljavanja i realizacije svojih programa.

Povezanost sa politikom Vlade Kosova: Jedan od glavnih prioriteta VK je ulaganje u ljudski kapital u vidu kvaliteta obrazovanja, zapošljavanja i zdravlja za ubrzanje ekonomskog razvoja. Na najvišem nivou, ovi prioriteti su obuhvaćeni kosovskom NRS 2016-2021. Kod određenih stvari, PR je usklađen sa Vladinom Strategijom za saradnju sa civilnim društvom 2019-2023.⁴⁸, kosovskim Strateškim planom za obrazovanje (2017-2021)⁴⁹ i Strategijom za mlade (2019-2023).⁵⁰

Lokalni akteri: Formalne i neformalne grupe za mlade i žene, manjinske zajednice, Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija VK; Ministarstvo kulture, omladine i sporta VK; Ministarstvo ekonomije, zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateškog ulaganja VK; opštinska odeljenja za obrazovanje, privatne kompanije u izabranim opštinama, sektorska udruženja i Kancelarija za dobro upravljanje

Inovativna partnerstva: USAID na Kosovu će uspostaviti vezu sa vladinim akterima, privatnim sektorom, OCD, kosovskom dijasporom i drugim donatorima koji imaju interes za širenje demokratskih i ekonomskih prilika za kosovske građane.

Baza dokaza: Program transformacionog liderstva – Ocene uticaja i učinka, Svetska banka – Izveštaj za zemlju Kosovo (2019), Izveštaj EU o napretku po zemljama (2019), UNDP-eva Procena potreba za veštinama, UNDP-ev Puls javnosti, DRG Procena i Indeks održivosti civilnog društva 2018. god.

Posredni rezultat 2.2: Veća konkurentnost privatnog sektora u izdvojenim sektorima

Kako posredni rezultat doprinosi Razvojnog cilju: Promovisanje angažmana privatnog sektora predstavlja ključni element na putu Kosova ka samooslanjanju. USAID planira da angažuje privatni sektor kao partnera i katalizatora za razvoj Kosova. Kako se lokalna preduzeća razvijaju i stvaraju veću dobit, postajuće sposobnija da planiraju, finansiraju i primenjuju rešenja koja doprinose razvoju Kosova, smanjujući potrebu za inostranom pomoći.

Studije pokazuju da ekonomska neaktivnost smanjuje politički angažman. Političko učešće se povećava sa većim obrazovanjem, prihodom i radnim statusom. Uspeh demokratija se može suditi jednakim ekonomskim učešćem svih društvenih grupa. Pored toga, veći i rastući deo međunarodnog istraživanja ukazao je na rodni jaz u učešću žena u radnoj snazi (UŽRS) i ženskom preduzetnošću kao na ograničenje po

⁴⁸ http://ojqfinancime.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/02/Strategy_eng.pdf

⁴⁹ <https://masht.rks-gov.net/uploads/2017/02/20161006-kesp-2017-2021-1.pdf>

⁵⁰ Ministarstvo kulture, omladine i sporta: https://www.mkrs-ks.org/repository/docs/Strategy_for_Youth_2019-2023.pdf

ekonomski rast i uzrok niskog prihoda po glavi stanovnika. Prema tome, aktivno demokratsko angažovanje i odgovarajuće ekonomske prilike idu rame uz rame.

U odgovoru, USAID na Kosovu je utvrdio da je veća konkurentnost privatnog sektora deo rešenja za put Kosova ka samooslanjanju. PR 2.2 će se ostvariti kroz tri glavna pristupa: 1) ojačane tržišne veze, 2) povećan kvalitet i kvantitet roba i usluga visoke potražnje i 3) unapređeno okruženje za privatna ulaganja.

Da bi se dobio pristup tržišnim prilikama, preduzeća moraju da povećaju kvalitet i kvantitet roba i usluga, a što mogu da postignu na održiv način koristeći lokalne provajdere i usluge za razvoj poslovanja, kao i druge partnere. USAID na Kosovu će promovisati veze između privatnog sektora i novih tržišta i u zemlji i u inostranstvu.

Drugo, Misija će utvrditi koja privredna udruženja i/ili postojeći i novi akteri u izdvojenim sektorima sa visokim potencijalom za razvoj podržavaju povećanje kvaliteta i kvantiteta roba i usluga.

Na kraju, USAID na Kosovu će insistirati na produktivnom dijalogu između privatnog sektora i vlade da bi se ostvario veći uticaj na uvođenje pogodnog okruženja za poslovanje koje privlači i domaće i strane investicije. Misija će pomoći VK da stvori privlačnije okruženje za konkurentnost privatnog sektora ne samo kroz neposredan rad sa izdvojenim vladinim strukturama, već i angažovanjem nove Razvojno finansijske korporacije (DFC) koja je Kosovo ocenila kao zemlju Nivoa 1 sa najvišim prioritetom. USAID će tesno saradivati sa Stejt departmentom i rukovodstvom DFC-a na stvaranju kanala za investicione prilike u saradnji sa lokalnim privatnim sektorom i VK. USAID će, takođe, uključiti i glasove dijaspore, poslovnih udruženja i drugih nevladinih struktura koje imaju udeo u živom privatnom sektoru na Kosovu (*Kapacitet: Delotvornost uprave*). USAID na Kosovu je u dobroj poziciji da usmerava VK na njenom putu jer već ima čvrst odnos sa strukturama unutar vlade, kao što su Ministarstvo ekonomije i Ministarstvo finansija i transfera da bi se obezbedila platforma koja privlači domaće i DSI.

PR 2.2 će na privatni sektor gledati kao na partnera koji nudi kreativna rešenja za izgradnju tržišnih veza i povećanje kvantiteta i kvaliteta roba i usluga visoke potražnje (*Kapacitet: Sofisticiranje izvoza*).

Povezanost sa politikom Vlade Kosova: Ovaj PR je usklađen sa prioritetima VK, naime ubrzani ekonomski rast i zapošljavanje. NRS VK 2016-2021. poziva na veću konkurentnost privatnog sektora, unapređeni ljudski kapital gde su mladi adekvatno obrazovani da bi zadovoljili potrebe privatnog sektora, smanjenje neformalne ekonomije i smanjenje administrativnog tereta za privatna ulaganja.

Lokalni akteri: USAID-a na Kosovu ima čvrsto partnerstvo sa vladinim strukturama kao što su Poreska uprava Kosova, Ministarstvo ekonomije, zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateškog ulaganja, različita poslovna udruženja kao što su Američka privredna komora i Privredna komora Kosova, organizacije civilnog društva.

Inovativna partnerstva: Misija namerava da proširi delokrug lokalnih tink tenkova za politiku, poslovnih udruženja i drugih aktera iz privatnog sektora da bi se utvrdile prioritetne mere iz oblasti praktične politike koje rešavaju glavna ograničenja po konkurentnost privatnog sektora. Zatim, Misija aktivno traži načine za angažman dijaspore na razvoj privatnog sektora Kosova.

Baza dokaza: PAD ocena privatnog sektora, Sistematsko ispitivanje Svetske banke po zemljama 2017, Studija sektora IKT (Makedonija, Albanija, Kosovo) 2018, Politička i ekonomska analiza na Kosovu 2017. i MCC-eva Analiza ograničenja na Kosovu 2017.

Posredni rezultat 2.3: Veća energetska sigurnost

Predvidljivije i pouzdanije snabdevanje električnom energijom dovešće do veće produktivnosti privatnog sektora i ostvarene investicije, što će stvoriti uslove za postizanje održivog ekonomskog rasta, prilika za zapošljavanje i političkog angažmana za kosovske građane.

Kosovski energetska sektor je definitivno prepoznat kao ograničenje za rast u nekoliko procena, uključujući i USAID-ovu Procenu energetskog sektora iz 2018. god. i MCC-ovu Analizu ograničenja na Kosovu iz 2017. god. VK je preduzela niz važnih reformi u energetskom sektoru sa ciljem liberalizacije i razvoj energetskog tržišta na Kosovu. Pa ipak, „Kosovska preduzeća imaju oko 400 miliona dolara dodatnih troškova godišnje zbog neredovnog snabdevanja energijom, prema studiji USAID-a iz 2012. godine“.⁵¹ Prema podacima iz Izveštaja Svetske banke o poslovanju za 2013. godinu, negativan uticaj restrikcija verovatno košta Kosovo oko 5 odsto njegovog BDP.⁵² Ovi podaci sprečavaju dolazak DSI ili strane investitore teraju da izaberu neku drugu zemlju koja nema neophodno komparativnu prednost kao živa omladina na Kosovu koja je spremna da uči i radi.

U odgovoru, USAID na Kosovu će obezbediti tehničku podršku VK da bi joj pomogao da preradi i primeni svoju energetska strategiju. U korist ovoga, mere bi mogle da obuhvate tehničku podršku za proizvodnju energije iz različitih izvora, uključujući i obnovljive izvore. U tesnoj koordinaciji sa Programom regionalne pomoći za energetiku USAID-ovog Biroa za Evropu i Evroaziju, USAID na Kosovu će Ministarstvu energetike obezbediti tehničku i podršku u oblasti praktične politike da bi se olakšala integracija Kosova u regionalna energetska tržišta. Na kraju, USAID na Kosovu će promovisati veću proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije dajući podršku razvoju tržišnih podsticaja za obnovljivu energiju, što zauzvrat promoviše čistije snabdevanje energijom u skladu sa direktivama EU, ali po cenama koje nisu naduvane. Pored toga, USAID na Kosovu će tesno koordinisati svoje aktivnosti i saradivati sa MCC-em i drugim agencijama VSAD u traženju prilika za dopunjavanje napora za promovisanje i veću

⁵¹ MCC-eva Analiza ograničenja na Kosovu, broj citiran iz USAID-ove studije iz 2012:

<https://assets.mcc.gov/content/uploads/Constraints-Analysis-Kosovo-1.pdf>

⁵² MCC-eva Analiza ograničenja na Kosovu: <https://assets.mcc.gov/content/uploads/Constraints-Analysis-Kosovo-1.pdf>

diversifikaciju energetskog sektora, kao i za otpornost energetskog sistema Kosova sa ciljem da se povećaju investicije koje obezbeđuju dugoročno snabdevanje energijom.

Prateći preporuke iz Procene rodne ravnopravnosti, LGBTI osoba i lica sa invaliditetom, Misija će nastaviti da podržava i institucionalizuje programe koji angažuju žene u energetskom sektoru da bi se dodatno smanjile kulturološke prepreke u pogledu rodova i energetike i da bi se pomoglo ženama da napreduju u ekonomskom sektoru. Kao primer takvih inicijativa iz prethodne strategije, USAID na Kosovu je 2018. god. pomogao da se obrazuje Udruženje žena u energetskom sektoru na Kosovu (UŽESK), gde članovi saraduju da bi katalizirali promene u stavovima o ženama koje rade u energetskom sistemu na Kosovu.

Povezanost sa politikom Vlade Kosova: VK ostaje posvećena obezbeđivanju snabdevanja električnom energijom, smanjenja potrošnje energije kroz mere efikasnosti i korišćenja obnovljivih izvora na racionalan način.⁵³ USAID na Kosovu oprezno prihvata obećanja VK i aktivno prati napredak iste u saradnji sa drugim partnerima, kao što su MCC, EU itd.

Lokalni akteri: Ministarstvo ekonomije, zapošljavanja, trgovine, industrije, preduzetništva i strateškog ulaganja, Služba za realizaciju projekta za termoelektranu Novo Kosovo, Nova kosovska energetska korporacija, Energetsko regulatorna kancelarija, Kosovski sistem transmisije, operator tržišta i drugi subjekti iz privatnog sektora.

Inovativna partnerstva: MCC, Svetska banka, Međunarodna finansijska korporacija, Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj, Nemačka razvojna banka i Kancelarija EU na Kosovu.

Baza dokaza: Ocena Aktivnosti Repower i Procena energetskog sektora (2018), Sekretarijat Energetske zajednice – Godišnji izveštaj o primeni (2018), Izveštaj SB o poslovanju 2019, Ekonomski profil SB za Kosovo i Uticaj snabdevanja električnom energijom na kosovska preduzeća.

V. MONITORING, EVALUACIJA I UČENJE

Misija će vršiti monitoring i evaluaciju napretka SSRZ da bi shvatila i saznala kako doprinosi putu Kosova ka samooslanjanju, kao i za informisano ispravljanje toka koje možda bude potrebno u toku trajanja strategije.

Uopšteno, Kosovo nije prisutno u mnogim nezavisnim podacima treće strane. Ovo u smislu monitoringa, evaluacije i učenja (MEU) predstavlja izazov za Kosovo, jer su na raspolaganju ograničeni podaci za informisano strateško planiranje u javnom i privatnom sektoru. Mape puta za FG 2019. i FG 2020. nemaju nekoliko pokazatelja za

⁵³ Srednjoročni okvir troškova, Kosovo 2019-2021: <https://mf.rks-gov.net/desk/inc/media/F41E6181-8CC0-4E79-A797-B5B5FEBCD82A.pdf>

Kosovo. U odgovoru, Misija je pomogla oko jačanja baze dokaza na Kosovu finansiranjem⁵⁴ uključivanja Kosova preko Projekta za pravdu u svetu (PPS) u metrici *otvorene uprave* za buduće mape puta. Gledajući u budućnost, VK je raspodelila sredstva i saradivaće sa PPS da bi obezbedila da je Kosovo uključeno u ovu metriku svake godine. Ovaj primer pokazuje prilike za izgradnju posvećenosti VK donošenju odluka zasnovanih na dokazima za put Kosova ka samooslanjanju. Tokom trajanja strategije, Misija će nastaviti da traži prilike za podsticanje lokalne posvećenosti u pravcu izgradnje baze dokaza i podsticanja samooslanjanja.

Pored jaza u znanju na koji je ukazano u mapama puta tokom izrade SSRZ, Misija je prepoznala više mogućih pitanja za doradu pitanja za spoznaju prioriteta u Planu za upravljanje učinkom (PUU). Prvo, Misija želi da sazna koji su najdelotvorniji pristupi za jačanje posvećenosti vlade i privatnog sektora planu, upravljanju i primeni rešenja za razvojne izazove Kosova. Drugo, Misija bi želela da sazna na koji način može da delotvornije uvrsti nalaze evaluacije i procena u predlog projekta i aktivnosti. Na kraju, Misija će ispitati način na koji može da utvrdi najbolje pristupe za način na koji USAID može da delotvorno angažuje mlade sa Kosova.

VI. ANEKSI

- a. Mapa puta za put zemlje ka samooslanjanju [FG 2019.](#) i [FG 2020.](#)

⁵⁴ VK će finansirati naredne godine u Projektu za pravdu u svetu da bi bila član godišnje metrike istog u oblasti vladavine prava.